

Magdalena Różewicz (1953–2025)

Magdalena Różewicz, 2022

Fot. Paweł Kobek

MAGDA – LEGENDA EWIDENCJI ZABYTKÓW W POLSCE. Pasjonatka katalogowania, gromadzenia, uzupełniania i aktualizacji informacji o zabytkach. Zmarła niemal nagle, po krótkiej chorobie, 22 września 2025 roku.

Ukończyła historię sztuki na Uniwersytecie Warszawskim. Rok przepracowała w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki. We wrześniu 1978 roku przeszła do Ośrodka Dokumentacji Zabytków (ODZ), którym kierował wówczas Wojciech Kalinowski. W kolejnych instytucjach będących kontynuatorami działań Ośrodka przepracowała 46 lat, 11 miesięcy i 17 dni – najdłużej w ich dotychczasowej historii. Na początku jej pracy w ODZ wprowadzono do powszechnego użytku opracowany w 1975 roku wzór karty białej. Magda została współautorką wydanej w 1983 roku instrukcji jej wypełniania¹. Była też autorką ostatniej jej aktualizacji w 2008 roku². Oprócz wytycznych merytorycznych i technicznych pierwotna instrukcja zawierała wskazania dotyczące kolejności zakładania kart białych – najpierw dla obiektów aktualnie wpisywanych do rejestru oraz już wpisanych, a dotychczas niezewidencjonowanych, następnie dla obiektów wpisanych dawniej i mających karty zielone.

W latach 80. ODZ organizował obozy ewidencyjne, na których Magda – obok Wojciecha Jankowskiego – była jedną z osób szkolących pracowników służb konserwatorskich. Działania te przyczyniły się do rozpropagowania idei dokumentacji oraz ujednoczenia jej standardów w całym kraju. Ich rezultaty stały się widoczne w kolejnych latach, kiedy systematycznie rosła liczba i poprawiała się jakość sporządzanych kart ewidencyjnych.

W połowie lat 90. pojawiła się koncepcja centralnego kierowania nową dokumentacją ewidencyjną architektury i budownictwa. Częścią środków finansowych przeznaczonych na ten cel

¹ *Instrukcja wypełniania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych*, oprac. H. Krzyżanowska et al., Warszawa 1983, s. 3; jej rozszerzona wersja ukazała się w 1986 roku.

² M. Różewicz, *Ewidencja zabytków architektury i budownictwa*, „Kurier Konserwatorski” 2008, nr 1, s. 13–20.

zarządzał ODZ, częścią – wojewódzcy konserwatorzy zabytków. Wcielono w życie zasadę, że obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny mieć kartę białą, i rozpoczęto systematyczne uzupełnianie braków w tym zakresie. Magda – jako kierowniczką pracowni – koordynowała działania prowadzone w ODZ: sprawdzanie przesyłanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków list obiektów, dla których planowano przygotowanie kart. Z czasem sporządzono i udostępniono wykazy wpisanych do rejestru obiektów, które nie miały karty białej. Równolegle ODZ obsługiwał prowadzoną od 1986 roku przez Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie dokumentację zabytków budownictwa folwarcznego i rezydencjonalnego. W drugiej połowie lat 90. sporządzano rocznie 4–5 tys. kart białych. Wszystkie przeszły przez ręce Magdy.

Równolegle z wymienionymi działaniami ówczesny Dział Architektury i Budownictwa ODZ pracował nad edycją *Zabytków architektury i budownictwa w Polsce*. Merytoryczna redakcja tego wydawnictwa stała się pasją Magdy. W latach 1984–1998 ukazało się 20 tomów, odpowiadających podziałowi administracyjnemu Polski na 49 województw. Magda zredagowała lub współredagowała 10 z nich³. Po reformie administracyjnej walczyła o kontynuację serii. Do idei spisu nawiązują *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Kraków* pod jej redakcją, wydane w 2007 roku przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ) w rozszerzonej formule i zmienionej szacie graficznej.

Istotną częścią dokonań Magdy jest jej wkład w prace związane z zakładaniem, a następnie prowadzeniem baz danych. Podeszła do tematu z ogromnym zapałem. Począwszy od pierwszych koncepcji bazy rejestru zabytków nieruchomości opracowanych w latach 90. w ODZ, przez uruchomiony w 2006 roku w KOBiDZ system baz danych, aż po powstałą w Narodowym Instytucie Dziedzictwa (NID) w ramach dyrektywy INSPIRE przestrzenną bazę danych o zabytkach (lata 2011–2020) – Magda była ważną uczestniczką prac projektowych i zaangażowaną testerką kolejnych pomysłów. Wysoko ceniła tę pracę u podstaw, jak sama określała prowadzenie bazy, i koncentrowała się na niej zarówno jako szeregową pracownicę, jak i jako kierowniczkę (funkcję tę pełniła w latach 2003–2007) Działu Zabytków Nieruchomych (KOBiDZ), Pracowni Dokumentacji, Ewidencji i Rejestru i Ewidencji Zabytków Nieruchomych (KOBiDZ) oraz Działu Ewidencji i Rejestru Zabytków (KOBiDZ, a następnie NID). Dziełem Magdy jest ponad połowa (około 100 tys.) rekordów w prowadzonej od 2001 roku bazie kart architektury i budownictwa. Po 2020 roku znaczna część pozostałych rekordów została przez Magdę sprawdzona i uzupełniona bądź poprawiona. Wpisywaniem do bazy nowo wykonanych kart zajmowała się do ostatniego dnia pracy.

Jednym z celów statutowych ODZ, a następnie KOBiDZ i wreszcie NID było – i nadal jest – gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie dokumentacji ewidencyjnej. Z wiedzy i pomocy Magdy korzystali liczni studenci, właściciele i przyszli właściciele zabytków, autorzy katalogów i przewodników. Bardzo cieszyły ją podziękowania za profesjonalną pomoc zamieszczane przez autorów wydawnictw przygotowywanych na podstawie kartoteki ODZ/KOBiDZ/NID. Czuła wtedy, że należycie wypełnia swoją skromną, a jednocześnie wielką misję.

Udostępnianie dokumentacji ewidencyjnej zyskało całkiem nowy wymiar dzięki jej zeskanowaniu w latach 2020–2021. Udział Magdy w tym przedsięwzięciu był niebagatelny na wszystkich etapach prac: przygotowywania specyfikacji bazy oraz wytycznych dla wykonawców, ich szkolenia, a następnie wydawania i przyjmowania skanowanych dokumentów, wreszcie kontroli jakości skanów i metadanych.

Należy też pamiętać o setkach przygotowanych anonimowo opinii, opracowań, zestawień statystycznych i wykazów, sygnowanych jako materiał ODZ/KOBiDZ/NID, ministerstwom, konserwatorom zabytków, uczelniom czy samorządom. Materiały te – obok udziału w opracowywaniu kompleksowych raportów o stanie zabytków z 2004 i 2017 roku – także się zaliczają do dorobku Magdy. Cieszyła i satysfakcjonowała ją każda możliwość prezentacji zebranych danych i każdy przejaw ich efektywnego wykorzystania. Jej osobisty wkład pozostawał w cieniu.

³ Tomy poświęcone województwom: częstochowskiemu (1985), piotrkowskiemu (1987), płockiemu (1988), tarnobrzieskiemu (1990), wrocławskiemu (1993), krakowskiemu (1995), skierniewickiemu (1996), bydgoskiemu (1997), przemyskiemu (1998) i chełmskiemu (1999).

Pracę Magdy doceniono, przyznając jej w 2016 złotą odznakę „Za Opiekę nad Zabytkami”, a w 2022 roku – brązowy medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. W 2023 roku otrzymała dla niej samej najważniejszą Nagrodę im. Wojciecha Kalinowskiego. We wniosku o jej przyznanie napisano między innymi: „Wnioskując o uhonorowanie pani Magdaleny Różewicz, chcemy jednocześnie zwrócić uwagę na konieczność powrotu do źródeł działalności. Dokumentacja zabytków, początkowo fundament działalności ODZ, z czasem została wyparta na dalsze pozycje, a sztandarowe działania placówek uległy zmianie. [...] Tej mrówczej, często niedocenianej pracy pani Magdalena Różewicz poświęciła wiele lat swojej zawodowej aktywności i za to należy się jej nasze szczere podziękowanie”.

Agata Kłoczko